

Działalność kościelnego chóru parafii pod wezwaniem św. Józefa w Olsztynie w latach 1946-2018

Activity of a Church Choir of the Parish of St. Joseph
in Olsztyn in the Years 1946-2018

Zofia E. Szon

zofia.szon@gmail.com

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Ukończone studia: mgr inż. budownictwa (1978), mgr teologii (2016); aktualnie doktorantka na kierunku nauki teologiczne na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie; zainteresowania: kultura i jej dziedzictwo chrześcijańskie, liturgia, podróże, psychologia.

Wstęp

Tematyka niniejszego opracowania stanowi wycinek badań muzycznej kultury rozległego i wieloaspektowego obszaru, jakim jest środowisko chórów parafialnych diecezji warmińskiej po II wojnie światowej. Działalność kościelnego chóru parafii pod wezwaniem św. Józefa w Olsztynie umiejscowiona zostanie w kontekście przemian społeczno-politycznych regionu w badanym okresie. Pozwoli to na zarysowanie tła, będącego podłożem zaistniałych wówczas przeobrażeń życia kulturalno-religijnego mieszkańców Olsztyna. Następnie przedstawione zostaną: geneza, ogólna charakterystyka członków, a także niektóre zmiany personalne w okresie działalności chóru parafii św. Józefa w Olsztynie. W dalszej kolejności omówione będą główne formy aktywności zespołu.

1. Przemiany społeczno-polityczne kraju i regionu jako tło przeobrażeń życia religijno-kulturalnego mieszkańców Olsztyna po II wojnie światowej

Niepowtarzalne dziedzictwo oraz różnorodność kulturowa Warmii stanowią konsekwencję historii Polski i Europy. W odniesieniu do tego terenu niejednokrotnie mówi się o zjawisku określanym jako „zderzenie kultur”¹. Jest to ściśle związane z procesem integracji społecznej występujących na tych ziemiach kultur: zastanej (czyli pierwotnej), autochtonicznej (wytworzonej przez ludność mieszkającą tu od wieków), osadników².

Wraz z końcem II wojny światowej rozpoczął się proces przekształcania społecznego. Zasadniczym jego nurtem były działania związane z wysiedlaniem ludności niemieckiej przy jednoczesnym masowym napływie osadników. Chociaż działania wojenne na Warmii trwały krótko, to jednak zniszczenia oraz rozproszenie Warmiaków spowodowały utratę ojczyzny i najbliższych – były zatem niewspółmiernie wysokie³. Po wojnie powstała „próżnia demograficzna”.

¹ Por. J. Obłąk, A. Kopiczko, *Historia Diecezji i Archidiecezji Warmińskiej*, Olsztyn 2010, s. 210.

² Por. A. Kopiczko, *Różnorodność kulturowa Warmii i Mazur po II wojnie światowej*, [w:] I. Modrzejewska i in. (red.), *Regionalizm w Kościele. Kościół w regionie. Materiały II Ogólnopolskiego Zjazdu Księży Regionalistów, Gietrzwałd 24-26 września 1999*, Prace Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury, t. 39, Ciechanów 2001, s. 108.

³ Por. S. Achremczyk, *Warmia*, Olsztyn 2000, s. 338-339, 353-359. Z 390 500 katolików połowa uciekła przed wojskami radzieckimi, 15% wywieziono na Syberię, a pozostali zginęli z rąk Rosjan. Reszta powróciła do gospodarstw po wojennej tułaczce. Ten lud chłopski był oddany pracy na roli, posłuszny władzy i zdyscyplinowany wobec prawa, a zarazem mocno związany z Kościołem, któremu pozostawał wierny w sytuacjach konfliktu. Okres bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej i nowa rzeczywistość, którą charakteryzowały brak poczucia stabilizacji oraz stałości polityki rolnej, a także wszechobecna ideologia, były trudne do zaakceptowania. Wobec trudności adaptacyjnych ludność warmińska opuszczała rodzinne strony, wyjeżdżając do Niemiec. Starania o zachowanie duchowego dziedzictwa Warmii miało być kontynuowane przez Polaków i Niemców. Szczególne zaangażowanie w tej materii wykazywali kapłani, zwłaszcza bp warmiński Maksymilian Kaller, ks. Jan Hanowski, ks. Teodor Bensch, ks. Wojciech Zink oraz pierwszy bp olsztyński Tomasz Kętrzyński. Ważną rolę odegrał Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego oraz Wydawnictwo „Pojezierze”. Z czasem wytworzony został lokalny patriotyzm i Warmia stała się ojczyzną dla urodzonych tu i żyjących mieszkańców. Mimo to zanikły obyczaje i folklor. Tym samym dbałość o po-

Zapełniali ją ludzie, których łączyło jedynie „poczucie przerwanej biografii”⁴.

W połowie 1945 roku do Olsztyna przybyło około 6000 Polaków, pochodzących głównie z Kresów Wschodnich, a do roku 1949 ukształtowała się zasadnicza struktura społeczeństwa tego miasta. Tworzyli ją przybysze z różnych miejsc, w tym m.in. z Lubelskiego, Białostockiego, Bydgoskiego, Kieleckiego, Poznańskiego, Łódzkiego, Gdańskiego oraz Katowickiego. W tym samym czasie miasto opuściła większość jego przedwojennych mieszkańców – tak polskiego, jak i niemieckiego pochodzenia. W efekcie tych procesów społeczno-demograficznych powstała społeczność postmigracyjna, złożona z licznych i odmiennych grup ludności. Dominowali w niej przesiedleńcy z terenów Polski centralnej, przybysze z dawnych Kresów Wschodnich oraz ludność miejscowa. Do najbardziej aktywnych mieszkańców Olsztyna należeli początkowo przesiedleńcy z Wileńszczyzny, Polesia i północnego Wołynia, którzy starali się mieszkać razem. Często były to rodziny wielopokoleniowe. Dzięki temu łatwiej im było zachowywać tradycje oraz obyczaje. Mieli oni także widoczny wpływ na kształtowanie kultury Olsztyna. Patriotyczne nastawienie, jak również aktywność społeczna osiadłej w stolicy Warmii inteligencji z Wileńszczyzny przekładały się na inicjowanie przez nią przedsięwzięć społeczno-kulturalnych⁵.

W tych wielopłaszczyznowych przeobrażeniach znaczącą rolę odgrywał Kościół⁶. Jego poczynania spotykały się w latach powo-

znanie i zrozumienie historii Warmii w celu wykształcenia wśród młodych ludzi poczucia przywiązania do warmińskiej ojczyzny winny leżeć na sercu wszystkim, którzy są świadomi zaniku pamięci o historii tych ziem.

⁴ J. Szydłowska, *Warmia i Mazury w reportażu polskim 1945-1980. O tożsamości bohaterów, miejsc i zdarzeń*, Olsztyn 2001, s. 28. Autorka korzysta z opracowań: S. Żyromski, *Procesy migracyjne w województwie olsztyńskim w latach 1945-1949*, Olsztyn 1971, s. 21; A. Sakson, *Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945-1997*, Poznań 1998, s. 48.

⁵ Por. S. Achremczyk, W. Ogrodziński (red.), *Olsztyn 1945-2005. Kultura i nauka*, Olsztyn 2006, s. 11-30, 39-40. Wzmocnieniu procesów integracyjnych sprzyjały wspólne akcje, takie jak: przyjaźnie zawiązywane w zakładach pracy i szkole, usuwanie zniszczeń wojennych, prace społeczne, uczestnictwo w uroczystościach państwowych czy religijnych.

⁶ Por. S. Achremczyk, W. Ogrodziński (red.), *Olsztyn...*, dz. cyt., s. 45-46 oraz W. Pepeł, *Z Wołynia na Warmię*, [w:] T. Śrutkowski (red.), *Olsztyńskie korzenie. Rok 1945*, Olsztyn 2006, s. 68-70. Znaczącymi postaciami w Olsztynie byli: bp warmiński Maksymilian Kaller, administrator apostolski diecezji warmińskiej Teodor Bensch, bp Tomasz Wilczyński ks. Jan Hanowski (proboszcz parafii św. Jakuba), ks. Alfons Wardecki (proboszcz parafii pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa).

jennych ze wsparciem ze strony władz. Znajdowało to wyraz we wspólnych nabożeństwach, odpustach, pielgrzymkach, lekcjach religii, a także ujednoczonych obrządkach religijnych. Sprzyjało to konsolidacji i powstawaniu „własnych”, czerpiących z tradycji poszczególnych grup osadniczych, zwyczajów. Przez te formy działalności ukazywany był odmienny od oficjalnego styl życia oraz związane z nim wartości moralno-obyczajowe. Niestety, postępujące procesy laicyzacji i ateizacji spowodowały wyraźny spadek religijności społeczeństwa. Kościół stawał się „dekoracją” systemu. Z czasem zanikały też różnice między poszczególnymi grupami, a zwyczaje świąteczne Kresowiaków, autochtonów, przesiedleńców z Poznańskiego czy z Mazowsza ulegały ujednoczeniu. W efekcie adaptacji ludności w Olsztynie rozpadowi ulegała społeczność dawnych mieszkańców. Równolegle kształtowała się nowa społeczność złożona z ludności osiadłej w mieście.

Mieszkańcy Olsztyna z początku XXI wieku stanowią społeczeństwo wielokulturowe o nieukształtowanej do końca świadomości lokalnej i kulturalnej, co prowadzi do zaniku wyraźnych cech regionalizmu na płaszczyźnie politycznej, społecznej, językowej, wyznaniowej i świadomościowej⁷. Znaczenie pojęć „Warmiacy” oraz „warmińskość”, od wielu wieków związanych z katolicyzmem, po 1945 roku usiłowano ograniczyć do folkloru i ludowości⁸.

2. Geneza chóru oraz charakterystyka jego członków

Chór kościelny przy parafii pod wezwaniem św. Józefa w Olsztynie, który ukształtował się w styczniu 1946 roku⁹, nawiązywał do zespołu istniejącego przed II wojną światową i w swych założeniach miał być kontynuacją lokalnej tradycji muzyczno-religijnej¹⁰. W praktyce

⁷ Por. S. Achremczyk, W. Ogrodziński (red.), *Olsztyn...*, dz. cyt., s. 39-52. Do najbardziej popularnych miejsc spotkań należały: sala koncertowa Towarzystwa Muzycznego, kino „Polonia”, aula liceum przy ul. Mickiewicza czy sala Biblioteki Miejskiej. Imprezy i pokazy plenerowe odbywały się najczęściej na olsztyńskich stadionach oraz lotnisku w Dajtkach.

⁸ Por. S. Achremczyk, *Postowie*, [w:] T. Śrutkowski (red.), *Olsztyńskie korzenie...*, dz. cyt., s. 181-182.

⁹ Por. S. Achremczyk, W. Ogrodziński (red.), *Olsztyn...*, dz. cyt., s. 513.

¹⁰ Poszukiwania dotyczące wspomnianej kontynuacji doprowadziły do dwóch postaci: Jana Lubomirskiego, „ofiarne organizatora polskiego życia kulturalno-oświatowego na Warmii przed 1939 rokiem”, oraz Antoniego Szajka. W bogatym dorobku pierwszego z nich odnaleźć można m.in. informację, że w 1929 roku podjął się organizacji chóru męskiego. Repertuar zespołu obejmował pieśni patriotyczne i religijne, a występy odbywały się m.in. w kościołach podczas nie-

nie było to takie oczywiste z racji wspomnianej wyżej silnej wymiany ludności w całym mieście.

W dniu 13 czerwca 1911 roku rada parafialna kościoła św. Jakuba podjęła decyzję o budowie w Olsztynie trzeciego kościoła. 18 grudnia 1924 roku erygowano tu samodzielną placówkę duszpasterską, natomiast 1 października 1932 roku samodzielną parafię. Teren, który obejmowała w chwili powstania, był zdominowany przez mieszkańców niemieckojęzycznych. Od początku przy nowo wybudowanym kościele działało wiele organizacji katolickich. Realizowały one zadania duszpasterskie, mające na celu integrację środowiska, a także kształtowanie i umacnianie więzi człowieka z Bogiem i bliźnimi¹¹.

Działalność kościelnego zespołu śpiewaczego po wojnie w parafii św. Józefa stanowiła istotne ogniwo, wspomagające na odzyskanej Warmii proces integracji społeczeństwa miejscowego z ludnością napływającą z różnych regionów dawnej Rzeczypospolitej.

Spoiwem, łączącym wszystkich ówczesnych śpiewaków, były niewątpliwie niezmienna wiara katolicka, a także obowiązujący w tym czasie w liturgii język łaciński. Do 1949 roku funkcję dyrygenta i organisty chóru pełnił Czesław Braudmiller¹², opiekunami ze strony duchowieństwa byli natomiast ks. dr Mieczysław Karpiński¹³ oraz ks. Władysław Małachowski¹⁴. W latach 1949-1954 dyrygentem i organistą był Stanisław Markiewicz¹⁵, a przez kolejne 10 lat chórem kierował Wojciech Bramański.

dzielnych Mszy Świętych z polskim kazaniem (zob. J. Chłosta, *Aby pieśń zachowała się cało... Wspomnienia o Janie Lubomirskim*, Olsztyn 2005, s. 5-7). Jan Lubomirski był bliskim współpracownikiem Antoniego Szajka, zecera, redaktora, ale nade wszystko muzyka i animatora muzycznego na Warmii, który założył i prowadził chór im. Feliksa Nowowiejskiego. Na repertuar zespołu składały się pieśni regionalne, patriotyczne i religijne. Te ostatnie wykonywane były podczas nabożeństw w języku polskim w kościele św. Jakuba, zazwyczaj raz w miesiącu. Zob. K.D. Szatravski, *Antoni Szajek – muzyk i działacz ruchu polskiego na Warmii w latach 1920-1939*, [w:] Z. Rondomańska (red.), *Kultura muzyczna Warmii i Mazur. Przeszłość i teraźniejszość. Materiały z sesji naukowych 1986-1987*, Olsztyn 1989, s. 45-50.

¹¹ Por. „Nazaret. Pismo Wspólnoty Parafialnej św. Józefa w Olsztynie”, nr 8-9, sierpień-wrzesień 2013, s. 1-8.

¹² Zob. *Kronika Chóru Parafii Rzymsko-Katolickiej św. Józefa* [dalej: *Kron ChJóz*], t. 1: 1946-1999, Olsztyn, rkps, s. 7a-8 [13-14].

¹³ Zob. A. Kopiczko, *Ważniejsze wydarzenia z dziejów kościoła i parafii św. Józefa w Olsztynie*, „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne”, nr 3, 1993, s. 118.

¹⁴ Zob. http://www.wsm.archibial.pl/wsm69/art.php?id_artykul=871 [dostęp: 18.08.2018].

¹⁵ Po zakończeniu pracy z chórem parafialnym podjął się prowadzenia akademickiego chóru „Wawrzyczki” w latach 1955-1956 (tj. do zawieszenia działalności chóru przez władze uczelni).

Znaczącą rolę odegrała s. Gabriela Pieczatowska ze Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny, która początkowo była organistką (od 1955 roku), a w latach 1964-1978 dyrygentką. Opiekę nad zespołem sprawował ówczesny proboszcz ks. kanonik Henryk Czepułkowski¹⁶.

W 1976 roku urząd proboszcza objął ks. Bronisław Siekierski. Od tego czasu w parafii zaszło wiele zmian. Proboszcz angażował się szczególnie w pomoc potrzebującym w czasie stanu wojennego oraz w budowę domu parafialnego. W tym okresie często zmieniali się dyrygenci¹⁷, a lata 1978-1982 określone zostały jako czas kryzysu chóru.

Początek nowego etapu w aktywności chóru parafialnego, uznanego przez kronikarza kroniki parafialnej za „pomyślne odradzanie chóru”, nastąpił w 1982 roku¹⁸. W 1990 roku funkcję dyrygenta objął mgr Andrzej Kuciński¹⁹. Jako organista pracował on nieprzerwanie za czasów urzędowania proboszczów: ks. prałata B. Siekierskiego, ks. kanonika mgr. Jerzego Mazura (2011-2017) oraz ks. kanonika mgr. Tomasza Stempkowskiego (od września 2017 roku).

W ciągu ponad 70 lat istnienia chóru²⁰ miało miejsce szereg zmian w jego składzie osobowym i strukturze organizacyjnej. Niestety, w kronikach jest niewiele danych na temat liczebności chóru w poszczególnych latach. Informacje o dymisji ze stanowiska prezesa chóru Haliny Tworkowskiej oraz nowej strukturze organizacyjnej pochodzą z 1999 roku. Od tego czasu zarząd chóru utworzyły następujące osoby: prezes zarządu Lucyna Ropiak, wiceprezes zarządu Halina Jędrzejewska, skarbnik zarządu Krystyna Nowak, kronikarz – członek zarządu Franciszek Nowagiel. Chór liczył wówczas 28 osób: 16 pań (9 altów i 7 sopranów) oraz 12 panów (po 6 basów i tenorów)²¹.

¹⁶ Zob. Kron ChJóz, t. 1, s. 8a-9 [16-17] oraz http://leksykonkultury.ceik.eu/index.php/Henryk_Elizeusz_Czepu%C5%82kowski [dostęp: 19.08.2018].

¹⁷ Zob. Kron ChJóz, t. 1, s. 10a [20], 15 [29], [16-17]; *Kronika Parafialna Parafii Rzymsko-Katolickiej św. Józefa* [dalej: KronPar], t. 1: 28 czerwca 1976-13 kwietnia 1980. Wpis z 1 września 1979 roku informuje o zatrudnieniu organisty Leszka Cory, natomiast wpis z 31 stycznia 1980 roku wzmiankuje o zamiarze zwolnienia go w wypadku niespełnienia postawionych mu warunków; Kron ChJóz, t. 2: 2000-2012, Olsztyn, rkps, s. 79 [153].

¹⁸ Tamże, s. 10-11 [18-20]. W krótkich okresach chór prowadziły małżeństwa znanych olsztyńskich muzyków: Anny i Daniela Dramowiczów oraz Agaty i Janusza Wilińskich.

¹⁹ Tamże, s. 49 [97-98].

²⁰ W dniu 2 czerwca 2017 roku chórzyci udali się do Waplewa w odwiedziny do byłego proboszcza parafii św. Józefa ks. kanonika mgr. Jerzego Mazura. Był to zarazem ostatni występ zespołu.

²¹ Zob. Kron ChJóz, t. 1, s. 79 [156], 82-83 [163-165].

Zmiany składu osobowego związane były zarówno ze śmiercią członków²², jak i dołączeniem do zespołu nowych osób²³. Z wykazu zamieszczonego w kronice parafialnej wynika, iż do 22 listopada 2003 roku zmarło 29 osób (3 dyrygentów i 26 śpiewaków). Z kolei po 2003 roku zmarło kolejnych 13 członków. W tym samym czasie (do kwietnia 2016 roku) do chóru dołączyło 30 osób.

3. Charakterystyka i formy aktywności

W okresie powojennym troską proboszczów parafii św. Józefa w Olsztynie była należyta jakość funkcjonowania zespołu chóralnego. Kolejni muzycy kierowali się przepisami liturgicznymi, zawartymi w dokumentach Kościoła. Nadrzędny cel wyznaczało staranie, aby chór nadawał odpowiednią oprawę muzyczną podczas głównych celebracji liturgicznych, a także by jego działalność stanowiła źródło duchowego dobra zarówno dla wiernych, jak i dla śpiewaków²⁴. Wiązało się z tym zapewnienie żywotności utworów liturgicznych i religijnych oraz udostępnianie ich lokalnej społeczności na różnorodnych koncertach w kościele. Dawne zasady są uwzględniane i dziś, a aktualna *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej* przypomina i poucza:

„Należy popierać, we współpracy z lokalnymi instytucjami kultury, inicjatywy organizowania koncertów muzyki religijnej i przygotowywać je z odpowiednim komentarzem pastoralnym. Ma on pomagać w głębszym rozumieniu samej muzyki i być pożytkiem duchowym dla słuchaczy. W celu podnoszenia poziomu artystycznego kościelnych zespołów muzycznych, trzeba troszczyć się o ich udział w organizowanych koncertach, konkursach, przeglądach czy festiwalach”²⁵.

²² Kron ChJóz, t. 2, np. s. 3 [5], 12a [24], 28a [56], 35a [68], 43a [84], 52a [102], 64 [125], 68 [133], 79 [153]; Kron ChJóz, t. 3: 2012-2017, Olsztyn, rkps, np. s. 5 [8], 11 [14], 30a [42], 43a [60], 47 [67], 63a [99].

²³ Kron ChJóz, t. 2, np. s. 4 [7], 7a-8 [14-15], 13-14 [26-27], 44 [85], 60a [118], 81a [158]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 34 [48], 48 [69], 55a [83], 60 [92].

²⁴ Zob. Święta Kongregacja Obrzędów, *Musicam Sacram. Instrukcja o muzyce w świętej liturgii*, Watykan 1967, nr 24; *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, Warszawa 1979; S. Ropiak, *Świeccy wykonawcy muzyki liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, [w:] S. Kozakiewicz (red.), *W służbie Bogu bogatemu w miłosierdzie. W przestrzeni Kościoła w Elku, Białymstoku i na Warmii*, Olsztyn 2007, s. 328-345.

²⁵ *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, Lublin 2017, s. 50.

Od początku działalność chóru przy parafii św. Józefa w Olsztynie wpisywała się w proces integracji społecznej, związany z kształtowaniem się zasadniczej struktury społeczeństwa Olsztyna. Zespół włączał się w rozliczne wydarzenia kulturalne miasta i regionu²⁶. W latach powojennych kulturę miasta przenikały patriotyczne nastawienie oraz dbałość o zachowywanie tradycji i kontynuowanie obyczajów. Zapewne to sprawiło, że w repertuarze zespołu chóralnego znalazły się takie utwory, jak: *Gaude Mater Polonia, Rota, Boże, coś Polskę*. Wykonywane były one przez chór m.in. w czasie Mszy Świętej z okazji Narodowego Święta Niepodległości.

Po II wojnie światowej jako pierwsi przybyli do Olsztyna kolejarze. Stąd wynikało zaangażowanie chóru w obchody Dnia Kolejарzа. Pragnienie konsolidacji poszczególnych grup osadniczych oraz rozproszonych Warmiaków urzeczywistniało się poprzez udział w takich imprezach, jak Dni Kultury Bartoszczyków czy Dni Kultury Polskiej w Kaliningradzie. Z kolei potrzeba jedności Kościoła przekładała się na udział w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan i we włączaniu się np. w modlitwy o pojednanie chrześcijan i Żydów.

²⁶ W celu ich scharakteryzowania dokonano przeglądu wydarzeń, odnotowanych na kartach kroniki, a następnie zestawiono je w formie tabeli. Uzyskano w ten sposób swoiste kalendarium. Pozwoliło to na wyodrębnienie i usystematyzowanie najistotniejszych form działalności, a także wydzielenie tych zdarzeń, które odbywały się systematycznie, oraz tych o charakterze epizodycznym. W ten sposób powstał wizerunek zespołu jako składnika wspólnoty Kościoła o zasięgu parafialnym, diecezjalnym i ponaddiecezjalnym. Dzięki temu uchwycone zostało bogactwo i różnorodność form wkładu zespołu w dziedzictwo kulturowe regionu, a zarazem zaangażowanie chóru w szeroko pojętą ewangelizację. W zestawieniu zachowano pojęcia i określenia, którymi posługiwali się kolejni kronikarze. Znamienne jest to, że w t. 1, który obejmuje lata 1946-1999 oraz części (do 18 maja 2000 roku) t. 2, obejmującego lata 2000-2012, poza notkami o charakterze dokumentacyjnym znajdują się wątki, będące osobistą refleksją kronikarza Franciszka Nowagiela. Pośród dokonanych przez niego wpisów nie brakuje komentarzy dotyczących aktualności z obszaru szeroko rozumianego życia Kościoła. W kronice odnaleźć można również modlitwy i pieśni. *Przedmowa* dotyczy tradycji pisania kronik, ich znaczenia dla „kształtowania religijnego poszczególnych chórów kościelnych” jako siły, „która jednoczy wszystkich śpiewających w jedną rodzinę, w jeden Kościół Boży”. Z kolei *Krótki monografia* dostarcza informacji o genezie chóru i wybranych wydarzeniach z lat 1946-1984. Są to jedyne dane o pierwszych 25 latach aktywności tego zespołu. Systematyczne wpisy, sygnalizujące kolejne lata istnienia, rozpoczynają się od roku 1971 od informacji o srebrnym jubileuszu zespołu. Warto przy tym podkreślić szczególną pieczołowitość kronikarza w zakresie dbałości o formę graficzną, zwłaszcza dokonywanie wpisów starannym piśmem kaligraficznym. Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 2a-3a [4-6], 5-11 [9-22], 15a-16a [30-32], 22a-24a [43-48], 31a-34a [62-68], 43-47 [84-93], 53 [105], 60a-61 [120-121], 74-75 [147-148], 78a [156], 85a-86a [170-172].

Od początku chórzyści uczestniczyli w życiu macierzystej parafii. Naturalnym był udział w uświetnianiu wydarzeń, wynikających z roku liturgicznego. Podstawową formę aktywności stanowił śpiew podczas niedzielnej Mszy Świętej (suma) oraz ważnych wydarzeń roku liturgicznego (np. Boże Narodzenie, wspomnienie św. Józefa, Niedziela Palmowa, Triduum Paschalne, Wielkanoc, Boże Ciało, wspomnienie św. Cecylii²⁷). Ponadto chór uświetniał Msze Święte związane z ważnymi okolicznościami życiowymi swych członków bądź ich bliskich (np. śluby i jubileusze małżeńskie, ostatnie pożegnania, rocznice śmierci²⁸). Odbywały się też spotkania, inaugurujące kolejne lata działalności²⁹. Świętowano srebrny, rubinowy, złoty i diamentowy jubileusz chóru³⁰. Jedną z tradycji zespołu stały się wycieczki³¹ oraz pielgrzymki³². Zamieszczony w kronice „Bilans wyjazdów chóru na śpiewanie” zawiera informacje o 42 wyjazdach do różnych miejscowości: od Klewek i Starych Jabłonek, przez Kwidzyń, Licheń oraz Królewiec, po Wiedeń, Asyż, Monte Cassino i Watykan³³. Chórzyści wzięli także udział w odpustowym nabożeństwie w 1979 roku w Sanktuarium Maryjnym w Gietrzwałdzie³⁴, wyjeżdżali trzykrotnie

²⁷ Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 22-22a [43-44], 26a-27 [51-52]; Kron ChJóz, t. 2, np. s. 10a [20], 12 [22], 14a [27a], 15a [29], 16 [31], 17a [34], 18a [35], 19a [37], 23-23a [45-46], 30a-31 [59-61], 37a [72], 39-39a [75-76], 45a [88], 47a-48 [92-93], 50 [97], 53 [103], 58-58a [113-114], 61a [120], 63 [123], 65 [127], 69 [134], 76-76a [146-147], 78 [151], 79-80a [153-156]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 4 [6], 6-9 [9-12], 12-14 [14-17], 26-27 [35-36], 31-33a [42-47], 36 [50], 39a [53], 42-43 [56-59], 44a [62], 45a-46a [64-66], 47a-49a [68-72], 51-52 [75-76], 55-55a [82-83].

²⁸ Zob. Kron ChJóz, t. 2, np. s. 3 [5], 8 [15], 9-10a [17-20], 11a [22], 12a [23], 17 [33], 21a-22 [42-43], 27 [47], 28a [56], 29a-30 [58-59], 31a [62], 35a [68], 41 [80], 42a-43 [82-83], 52a [102], 56 [109], 58a-60 [114-117], 61 [119], 62 [121], 64 [125], 68-68a [133-134], 70 [136], 72 [141], 74 [143], 78a-79 [152-153]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 5 [8], 11 [14], 20-21 [26-27], 23-24 [30-31], 27a-28 [38-39], 30a [42], 43a-44 [60-61], 47 [67], 63a [99].

²⁹ Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 17 [33], 19 [37], 23a [46], 71a [140]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 44 [61], 53 [79].

³⁰ Zob. Kron ChJóz, t. 1, s. 15a-16a [30-32], 41a-42a [82-84], 63-67 [125-134]; Kron ChJóz, t. 2, np. s. 16a [32].

³¹ Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 21-21a [41-42], 37a [74], 39 [77], 40-41 [79-81], 50a [100] 74-75 [147-149]; Kron ChJóz, t. 2, np. s. 15 [29], Kron ChJóz, t. 3, np. s. 19 [25], 40-41 [54-56], 53 [79], 61 [93].

³² Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 26 [50-51], 30a-31 [59-60], 72a-75 [143-149], 83a [165]; Kron ChJóz, t. 2, np. s. 15 [29], 41 [79], 73 [141]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 61 [93].

³³ Zob. np. Kron ChJóz, t. 1, s. 12 [23].

³⁴ Tamże, s. 30a-31 [60-61].

do Świętej Lipki³⁵ oraz na Majówkę w Lesie Miejskim³⁶. Uczestniczyli również w październikowych nabożeństwach różańcowych oraz w czasie sumy wykonywali pieśń *Gdy różaniec trzymam w dłoni*³⁷.

Okres pontyfikatu św. Jana Pawła II był czasem szczególnej aktywności zespołu. Radość z wyboru papieża w dniu 16 października 1978 roku zaowocowała słowami pieśni ułożonej przez chórzystów³⁸. W trakcie IV pielgrzymki papieża do Ojczyzny w 1991 roku chór parafii św. Józefa wchodził w skład chórów połączonych, modlących się podczas Mszy Świętej na stadionie Stomilu w Olsztynie w dniu 6 czerwca³⁹. Podobnie chórzyści z parafii św. Józefa włączyli się w zespół, który ubogacił śpiewem uroczystą Mszę Świętą, odprawioną w Olsztynie w dniu beatyfikacji św. Jana Pawła II⁴⁰.

Formy pracy i aktywność chóru w ciągu roku liturgicznego wskazują na jego charakter wspólnotowy⁴¹. Pomiedzy pochodzącymi z różnych środowisk członkami chóru tworzą się więzi na podobieństwo rodziny⁴². Wyraźnie dostrzegalna jest dbałość o dobre relacje z duchowieństwem. Śpiew chórzystów towarzyszył takim wydarzeniom, jak: wizytacje biskupie, prymicje kapłańskie, rocznice święceń kapłańskich i biskupich⁴³. Duszpasterze parafii – na czele z proboszczem – byli zapraszani na spotkania integracyjne organizowane przez zespół w ciągu roku. Szczególnym dniem pamięci o duchownych oraz wdzięczności im za opiekę i współpracę był Wielki Czwartek⁴⁴. Świętowano wspólnie także imieniny, urodziny, rocznice święceń kapłańskich proboszcza⁴⁵. Również Nowy Rok stanowił okoliczność, która sprzyjała zacieśnianiu więzi pomiędzy członkami zespołu a duszpasterzami⁴⁶.

³⁵ Tamże, s. 36 [71].

³⁶ Tamże, s. 37a [74].

³⁷ Zob. tamże, t. 1, s. 17a-18 [34-35].

³⁸ Zob. tamże, s. 28-30 [53-59].

³⁹ Zob. tamże, s. 51a-52a [102-104].

⁴⁰ Zob. Kron ChJóz, t. 3, np. s. 35 [49].

⁴¹ Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 23a-24 [46-47], 27 [52-53].

⁴² Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 84a-85 [168-169]; Kron ChJóz, t. 2, np. s. 2-3 [3-5], 12 [22], 23a [46], 38-38a [73-74], 46-47 [88-90], 53a-54a [104-105], 65 [127]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 10 [13], 15 [18], 22 [29].

⁴³ Zob. Kron ChJóz, t. 2, np. s. 20 [40], 32 [63], 42 [81], 56a [110], 62 [121], 65a [127], 70a-71 [138-139], 74a [143]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 1 [2], 15 [18], 52a [78].

⁴⁴ Zob. Kron ChJóz, t. 2, np. s. 4a [7], 11 [21], 14a [28], 18a [36], 47a [92], 58 [113], 69 [135]; Kron ChJóz, t. 3, np. s. 12 [15], 31a [43], 48a [69], 57a [86].

⁴⁵ Zob. Kron ChJóz, t. 2, np. s. 21 [41], 65a [128].

⁴⁶ Zob. Kron ChJóz, t. 2, np. s. 1-3 [3-5], 12 [23], 38 [73], 46a-47 [90-91], 53a [104], 65 [127], 66 [128], 77 [149].

Dzień Kobiet należał do świąt, którym w parafii św. Józefa w Olsztynie nadawano charakter szczególnie uroczysty. W tym dniu chórzyci składali życzenia chórzystkom i razem uczestniczyli we Mszy Świętej w intencji pań.

W dorobku zespołu znajdują się także różne formy aktywności realizowane niejednokrotnie poza parafią. Wskazują one na zaangażowanie członków chóru w życie społeczne i kulturalne na terenie diecezji warmińskiej oraz w diecezjach sąsiednich, a także za granicą. Wymienić tu można uświetnienie wydarzeń o charakterze patriotycznym i społeczno-kulturalnym⁴⁷ czy wyjazdy na koncerty⁴⁸. Jedną ze znaczących form prezentacji efektów pracy rocznej zespołu był udział w Spotkaniach Chórów Kościelnych Archidiecezji Warmińskiej, od 1993 roku realizowanych w ramach Tygodni Kultury Chrześcijańskiej⁴⁹, oraz w Archidiecezjalnym Przeglądzie Chórów i Schol Parafialnych⁵⁰. Coroczny udział w tych wydarzeniach stwarzał okazję do wymiany doświadczeń i integracji, a co za tym idzie – do wzrostu duchowego.

Z aktywnością, zwłaszcza tą o charakterze systematycznym, związany był dobór odpowiedniego repertuaru. W zasobach nutowych chóru są m.in.: Msze Święte, utwory maryjne, wielkopostne, wielkanocne, kolędy, a także utwory patriotyczne, prymicyjne i pogrzebowe. Jak wynika z informacji zawartych w kronice, repertuar chóru liczył blisko 200 utworów. Częstotliwość ich wykonywania była zróżnicowana. Do najczęściej śpiewanych należała *Msza św. J. Furmanika*, a także pieśni: *Modlitwa S. Moniuszki*, *Marzy dziś dusza ma, Boże, coś Polskę*, *Golgota*, *Golgota, Ja wiem, że mój Zbawiciel żyje*, *Chrystus Pan dziś zmartwychwstał*, *Gdzie duszy mej Ojczyzna*, *Serce Zbawiciela*. Są to utwory liturgiczne. Niemożliwe było uzyskanie dokładniejszych i bardziej miarodajnych danych, ponieważ we wpisach dotyczących części wydarzeń brakowało informacji o repertuarze. Spis wykonywanych utworów obejmował

⁴⁷ Dzień Kolarza – Kron ChJóz, np. t. 2, s. 23 [45]; Dni Kultury Bartoszyce – Kron ChJóz, np. t. 2, s. 34 [65]; Msza Święta w intencji pojednania chrześcijan i Żydów – np. Kron ChJóz, t. 2, s. 24 [47]; Narodowe Święto Niepodległości – np. Kron ChJóz, t. 2, s. 44a [86], Kron ChJóz, t. 3, np. s. 62a [96]. Szczególnie pamiętnym przeżyciem było także zaangażowanie podczas wizyty w Olsztynie papieża Jana Pawła II w 1991 roku. Zob. Kron ChJóz, t. 2, s. [102].

⁴⁸ Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 12-25 [23-29], 47-48 [93-95], s. 39 [77], 83a [166]; Kron ChJóz, t. 2, np. 15 [29], 34 [65], 41 [78], 73 [141]; Kron ChJóz, t. 3, s. 19 [24], 61 [94]. Wyjazdy miały najczęściej charakter pielgrzymek, a wykonywany repertuar wpisywał się w kalendarz liturgiczny.

⁴⁹ Zob. Kron ChJóz, t. 1, np. s. 59-60 [117-119], 122-123 [61a-62], 68-69 [135-137], 70a-71a [140-142], 76a [152], 80-80a [159-160]; Kron ChJóz, t. 2, s. 5a-6a [10-12].

⁵⁰ Zob. Kron ChJóz, t. 2, s. 51a [100].

również kolędy: *Cicha noc*, *Bracia*, *patrzcie jeno*, *Kołysanka warmińska*, *Wesoła nowina*, a także piosenki religijne, np.: *Gdyby Pan nam nie dał chleba*, czy wspomniane już pieśni patriotyczne.

Podsumowanie

Przegląd historii, form aktywności oraz repertuaru chóru parafii św. Józefa w Olsztynie upoważnia do stwierdzenia, iż zasadniczym jego celem było dążenie do szerzenia dobra duchowego poprzez śpiew. Urzeczywistniało się to przede wszystkim w formie posługi na rzecz macierzystej parafii. Poza tym podczas rozmaitych koncertów (także poza diecezją i krajem) czyniono starania o prezentowanie utworów z odpowiednim komentarzem pastoralnym.

Niezaprzeczalnym jest fakt, iż zespół miał znaczący wkład w realizację duszpasterskich zadań na poziomie parafii, stanowił także ważne ogniwo w ewangelizacji, realizowanej we wspólnocie Kościoła diecezjalnego. Był również swoistym ambasadorem kultury chrześcijańskiej poza granicami kraju.

Całokształt działalności chóru stanowi istotne ogniwo szeroko rozumianego dziedzictwa kultury, dla którego priorytetami są troska o poszanowanie prawdy i pamięci oraz zachowanie ich dla potomnych. Ze wszech miar słuszne staje się stwierdzenie Andrzeja Wakara, iż „teraźniejszość jest [...] skutkiem przeszłości, a jednocześnie przyczyną przyszłości”⁵¹.

~•~

ZOFIA E. SZON

Działalność kościelnego chóru parafii pod wezwaniem św. Józefa w Olsztynie w latach 1946-2018

Streszczenie

Opracowanie stanowi wycinek rozległego i wieloaspektowego obszaru badań kultury muzycznej na Warmii. Działalność czterogłosowego, mieszanego chóru rzymskokatolickiej parafii pod wezwaniem św. Józefa w Olsztynie została umiejscowiona w kontekście przemian społeczno-politycznych regionu. Z przeglądu historii, form aktywności oraz repertuaru zespołu wynika, iż zasadniczym jego celem było śpiewanie podczas Mszy i nabożeństw oraz szerzenie

⁵¹ Por. A. Wakar, *Olsztyn dzieje miasta*, Wydawnictwo „Radio Wa-Ma Olsztyn” 1997, s. 6.

dobra duchowego w ramach koncertów. Członkowie chóru angażowali się w życie społeczne i kulturalne diecezji warmińskiej i diecezji sąsiednich, brali udział w przeglądach wokalnych. Zespół był również ambasadorem kultury chrześcijańskiej poza granicami kraju, głównie w Kaliningradzie.

Słowa kluczowe: chór kościelny, dobro duchowe, ewangelizacja, formy aktywności, repertuar.

ZOFIA E. SZON

**Activity of a Church Choir of the Parish of St. Joseph
in Olsztyn in the Years 1946-2018**

Abstract

The article constitutes a fragment of an extensive and multifaceted area of music culture research in Warmia. The activity of a four-voice, mixed choir of the Roman Catholic parish of St. Joseph in Olsztyn was placed in the context of socio-political changes in the region. From the review of history, forms of activity and repertoire, it becomes clear that the main goal of the musical group was to sing during masses and religious services, and to spread spiritual good in various concerts. The members of the choir were also involved in social and cultural life in the diocese of Warmia as well as in neighbouring dioceses and participated in choral competitions. The group also played a role of an ambassador of Christian culture outside the country, mainly in Kaliningrad.

Keywords: church choir, forms of activity, repertoire, spiritual good, evangelization.